

ANDRZEJ SZCZEPKOWSKI, ROBERT TOMUSIAK,
PAWEŁ ZARZYŃSKI

Ocena wybranych cech dendrometrycznych Baublisa – najświetniejszego dębu w literaturze polskiej

Evaluation of dendrometric characteristics of Baublis
– the most famous oak in Polish literature

Abstract. Baublis is the name of one of the most famous and mighty oaks in the history of Lithuania. The tree was cut in 1812. The tree was even commemorated in *Pan Tadeusz*, the work of our great poet Adam Mickiewicz. The authors of this paper made an attempt to estimate the diameter, age, height and volume of Baublis. Were the dimensions of this oak so exceptionally large? The authors try to answer this question basing on dendrometric methods and old historical scripts.

Key words: oak, Baublis, dendrometric characteristics, monument tree

Wstęp

Trwająca w ostatnim czasie na łamach prasy leśnej dyskusja o rekordowych drzewach w Polsce, a szczególnie "Konkurs na najgrubsze drzewo Lasów Państwowych u progu XXI w." ogłoszony przez redakcję "Przeglądu Leśniczego" zainspirowała autorów do przypomnienia historii i oszacowania wymiarów oraz wieku Baublisa, jednego z największych i najświetniejszych dębów jakie rosły w Europie Środkowej.

Niezmiernie rzadko zdarza się, aby konkretne drzewo wchodziło na stałe do literatury światowej, co więcej w dziele uznawanym przez miliony czytelników za narodową epopeję. Baublisowi sztuka ta się udała. O tym nie istniejącym już litewskim okazie dębu szypułkowego (*Quercus robur* L.) wspominał w "Panu Tadeuszu" natchniony wizją młodości najświetniejszy z polskich wieszczów – Adam Mickiewicz:

*Czy żyje wielki Baublis, w którego ogromie
Wiekami wydrążonym, jakby w dobrym domu,
Dwunastu ludzi mogło wieczerzać za stołem?*

W czasie gdy poeta pisał te słowa (Paryż, 1834) słynny Baublis nie żył już od ponad dwudziestu lat. Został ścięty w marcu 1812 r. W przekazach ustnych pozostał jako drzewo niebywałych rozmiarów, olbrzym nie mający sobie równych w całej Litwie. Czy było tak w rzeczywistości, czy podania o wielkości słynnego dębu są tylko mitem stworzonym przez kolejne pokolenia nieustannie gloryfikujące wszystko co związane z ich stronami? Na szczęście zachowały się materiały pisane zawierające informacje na temat tego niezwyklego drzewa. Poniżej zostały przedstawione fakty, jakie z nich wynikają oraz spekulacje oparte na zdobyczach wiedzy kolejnych pokoleń leśników.

Słynny ów dąb rósł w parafii Skawdwilskiej w majątku Bordzie leżącym koło Rosieni w powiecie rosieńskim stanowiącym część Księstwa Żmudzkiego na górze Wiszniuwkałnas (dosł. Wiśniowa Góra). Na początku XIX w. tereny te, wraz z Baublisem, były własnością pana Dionizego Paszkiewicza (ok. 1757-1830) znanego wśród Litwinów jako Dionizas Poška, pisarza, poety i znawcy folkloru litewskiego. W tym czasie dąb już dogorywał. Mimo to, właściciel, jako miłośnik przyrody i wszystkiego co związane z kulturą i historią Litwy, nie zamierzał podnosić ręki na leśnego matuzalema. Niestety okazało się, że usychający dąb narażony był na zniszczenie. W 1812 r. przy próbie wykurzenia lisa z nory znajdującej się między korzeniami Baublisa doszło do niewielkiego pożaru. Tylko dzięki przytomności obecnych przy tym ludzi wiekowe drzewo doszczętnie nie spłonęło. Ogień ugaszono ale dąb musiał ucierpieć od tego wydarzenia. Dionizy Paszkiewicz obawiając się bowiem, że podobne wypadki mogą się w przyszłości powtórzyć, podjął decyzję o jego wycięciu. W marcu 1812 r. grupa drwali w ciągu jednego dnia, pracując wyłącznie siekierami, powaliła olbrzymie drzewo. Przyglądało się temu wielu świadków m. in. biskup żmudzki książę Józef Arnulf Giedroyć i oczywiście sam Paszkiewicz. Opisał on obszernie to zdarzenie w artykule pt.: "O dębie mającym przeszło lat tysiąc zwanym Baublis, który rósł na Żmudzi w majątku Bordzie należącej do Dyonizego Paszkiewicza" i zamieścił go w 8 numerze Dziennika Warszawskiego z 1826 r. (Paszkiewicz 1826). Po roku praca ta została przedrukowana i opublikowana w nieco zmienionej wersji na łamach pierwszego numeru "Sylwana" z 1827 r. (Paszkiewicz 1827). Na jej podstawie można z mniejszą lub większą dozą pewności odtworzyć szereg faktów mówiących nam o wyglądzie i rozmiarach Baublisa.

Dowiadujemy się więc, że dąb ten *na łokci trzy od ziemi był we środku nadpruchniały, lecz wyższa część wewnątrz była zupełnie zdrowa, tylko nieco zrudniała na cali kilkanaście*. Łokieć litewski był miarą długości szeroko stosowaną w tamtych czasach na Litwie. Według "Encyklopedyi powszechnej" (Orgelbrandt) odpowiadał on 1,127914693 łokcia nowopolskiego, zwanego też warszawskim którego długość wynosiła 0,5760 m. Z tego wynika, że łokieć litewski liczył 0,6497 m. Zatem wysokość dziupli w dolnej części pnia wynosiła około 1,95 m. Jak z tego wynika opisana przez Mickiewicza wieczerza na dwanaście osób musiałaby się odbywać w niezbyt komfortowych warunkach.

Właściciel tak opisywał kondycję drzewa: *przed ścięciem ten dąb jeszcze w roku 1811 miał liście, lecz tak małe iż do połowy zwyczajnego dębowego liścia nie dochodziły, a i te nawet były słabe i iakby zwiędnięte; gałęzie zaś były już suche po większej części* (Paszkiewicz 1826). Przedstawiony obraz drzewa świadczy o zaawansowanym procesie jego zamierania. Autor tego cytatu nie wyjaśnia przyczyn takiego stanu zdrowotnego. Obecnie, możemy jedynie poszlakowo analizować powody słabej żywotności tego znanego dębu. Za czynnik

w wysokim stopniu wpływający na spadek witalności drzewa należy uznać wiek. Dęby dożywają maksymalnie około 1000 lat (Seneta, Dolatowski 2000), a o taki wiek posadzany jest Baublis. Problem zamierania drzew i drzewostanów dębowych znany jest w literaturze europejskiej od połowy XIX wieku. Dotychczasowe wyniki badań wiążą to zjawisko z występowaniem niekorzystnych czynników klimatycznych (długotrwała susza, obniżenie poziomu wód gruntowych, surowe zimy z niskimi wartościami temperatury, przymrozki wiosenne) oraz uaktywnieniem się licznych biotycznych sprawców chorób i szkód (Przybył 1995, Oszako 2000). Dane meteorologiczne z kilku ostatnich lat poprzedzających usunięcie Baublisa wskazują na panowanie w tym okresie, na terenie środkowowschodniej Europy, długich i mroźnych zim oraz gorących lat (Kozuchowski 1990). W Wilnie, w 1810 r. jeszcze w kwietniu temperatura spadała do -31°C , a w roku następnym w tym samym miesiącu odnotowano -15°C . Wartości temperatury miesięcy letnich przekraczały często 30°C (Frank 1818). Takie warunki pogodowe mogły niekorzystnie wpływać na witalność będącego już w fazie senilnej dębu. Brak informacji o opadach atmosferycznych z obszaru Litwy w tamtym okresie nie pozwala na szczegółowe rozpatrzenie wpływu tego czynnika na kondycję drzewa. Można jednak przypuszczać, że podczas gorących lat występował niedobór wody. Wiemy, że dąb rósł na wzgórzu, na siedlisku raczej suchym, z górną warstwą gleby prawdopodobnie charakteryzującą się strukturą luźną, piaszczystą skoro "lisy pod korzeniami wykopywały sobie nory". Do tego dochodzi kwestia rozkładu drewna w dolnej części pnia Baublisa. Przyczyną ubytków drewna (dziuplastości) w starych, wiekowych dębach są najczęściej: żółciak siarkowy (*Laetiporus sulphureus*), ozorek dębowy (*Fistulina hepatica*) i gmatwek dębowy (*Daedalea quercina*) – grzyby rozkładu brunatnego. Dekompozycja drewna twardego nie mogła być przyczyną atrofii aparatu asymilacyjnego i złego stanu zdrowotnego korony. Znacznie żywotniejsze dęby współcześnie rosnące, charakteryzują się dużo bardziej rozległymi ubytkami (np. dąb Bażyńskiego w Kadynach). Grzyby rozkładające drewno należy uznać jedynie za czynnik współuczestniczący w procesie obumierania. Dąb ścięto w marcu 1812 r., a więc przed pojawieniem się liści. Nie poznamy nigdy kondycji drzewa w okresie wegetacyjnym tego roku. Gdyby nie obawy właściciela przed kolejnym podpaleniem i decyzja o ścięciu dębu, to nie można wykluczyć, że Baublis stałby jeszcze wiele lat, a obfite opady na Wileńszczyźnie w lecie 1812 roku (Śniadecki 1818) mogłyby poprawić warunki wzrostu. Przedstawione przez autorów rozważania oparte są na skąpych informacjach źródłowych sprzed 200 lat i należy traktować je w kategoriach spekulacji naukowej.

Nie wiadomo do końca skąd wzięła się nazwa dębu. Niektórzy językoznawcy uważają, że pochodzi ona od mitycznego bożka pszczoł i miodu zwanego Babylos lub Bubylos. Inni sądzą, że powstała od litewskiego słowa "baubti" które oznaczało ryk byka. Z dźwiękiem tym miałyby jakoby kojarzyć się odgłosy wycia wichru w wypróchniałym pniu i koronie dębu (Narbutt 1935).

Próba odtworzenia cech dendrometrycznych dębu

Grubość

Najbardziej frapującym problemem pozostaje dla nas kwestia cech wymiarowych Baublisa. Paszkiewicz wspomina, że *pień tego dębu dotąd jeszcze w całości będący, ma obwodu łokci*

litewskich dziewiętnaście i cali sześć, średnicy w szerszym mieyscu łokci siedem, a w najwyższym pół szósta [czyli pięć i pół]; środkowa zaś część dębu mieszkalnego czyli moiey altanki, ma obwodu łokci litewskich 13 i cali 5. Nierówności tej obszaru dębu z jego pniem ta iest przyczyna, że dziesięciu ludzi przez cały dzień w Marcu siekierami ścinaiąc, nim się do średnicy dobrali, trzaskę więcey niż na dwa łokcie szeroką wyciąć musieli, a potem spód zrównano; znaczna więc część grubości ubyla (Paszkievicz 1826).

Na podstawie tego przekazu dowiadujemy się po przeliczeniu na współczesne jednostki długości, że obwód pniaka po Baublisie wynosił 1250 cm, przy czym pień miał kształt eliptyczny o dłuższej średnicy równej 455 cm i krótszej wynoszącej 357 cm. Kolejny pomiar pochodzi z połowy wysokości altany wykonanej z pnia Baublisa. Jak wiemy liczyła ona 6 łokci wysokości (3,90 m). Doliczyć trzeba do tego szerokość "rzazu" (wspomnianej "trzaski") określoną niezbyt precyzyjnie na nieco ponad 2 łokcie (ponad 1,30 m). Zakładając możliwość wystąpienia niewielkiego błędu można przyjąć, że środek altany wypadł na wysokości 5 łokci od ziemi czyli 3,25 m. Obwód w tym miejscu miał wynosić 857 cm. Autor nie podaje tu średnicy więc trzeba przyjąć ten wynik jako ostateczny.

Tyle wiemy z przekazu Paszkiewicza (1826). Dalsze próby określenia jego wymiarów są tylko matematyczną i dendrometryczną spekulacją mającą przybliżyć nam rozmiary jakie mógł osiągnąć Baublis. Podstawową cechą drzewa stosowaną obecnie w leśnictwie jest grubość na wysokości 1,3 m czyli tzw. pierśnica. W przypadku wiekowych i bardzo okazałych drzew przyjmuje się podawanie obwodu mierzonego na tej wysokości. Obwód Baublisa na wysokości 1,3 m od ziemi wyinterpolowano na podstawie obwodu pniaka oraz obwodu na wysokości 3,25 m. Mógł on liczyć 1093 cm a średnica 348 cm. W porównaniu z istniejącymi obecnie krajowymi drzewami jest to wynik absolutnie rekordowy, "Napoleon" – potężny okaz dębu uznawany za najgrubszego przedstawiciela swego gatunku w Polsce legitymuje się bowiem obwodem na pierśnicy równym 1043 cm (średnica 332 cm) (Maliński, Zatorski 1997).

Wiek

Dionizy Paszkiewicz musiał odznaczać się zamiłowaniem do nauk przyrodniczych, dociekliwością i sporą wiedzą botaniczną. Bezpośrednio po ścięciu dębu przystąpił bowiem do próby określenia jego wieku. Za podstawę przyjął liczbę słoików rocznych na wysokości około 5,20 m od ziemi ("wierzchołek" altanki), gdzie słoje były dobrze widoczne, a zgnilizna zajmowała tylko nieznaczną część przekroju poprzecznego pnia. Wynik tej operacji opisał następująco (...) *naliczyliśmy [słoików] sidemset kilkadziesiąt, a prócz tego w samym środku na calów kilkanaście słoje były nieznaczne, bo się już psuć zaczynał: nadto obwód grubości samego dębu dotykający kory, na kilka cali nie mógł być okiem w słojach dojrzany, chyba przez szkła powiększające* (Paszkievicz 1826). Na tej podstawie Paszkiewicz stwierdził, że Baublis musiał liczyć ponad tysiąc lat. Niewykluczone, że było tak w rzeczywistości. Uznawany aktualnie za najstarsze drzewo liściaste na ziemiach polskich dąb "Chrobry" rosnący w Piotrowicach koło Szprotawy został oceniony na 740 lat (Pacyniak 1992). Drzewo to, mimo znacznego ubytku drewna w części odziomkowej, nie zdradza objawów rychłego zamarcia. Tak więc maksymalny wiek jaki mogą osiągać dęby musi być w warunkach naszego klimatu dużo wyższy.

Na podstawie przytoczonych danych można pokusić się o bardziej precyzyjne określenie wieku Baublisa, oczywiście w szerokich granicach tolerancji. Z przekazu Paszkiewicza (1826) wynika, że z powodu rozkładu drewna nie udało się ustalić precyzyjnie liczby słoży w części centralnej przekroju na szerokości kilkunastu cali. Przyjmując, że "kilkanaście" oznacza od 11 do 19 cali wspomniany fragment przekroju musiałby mieć średnicę od 27,94 cm do 48,26 cm. Przedział wiekowy w jakim dąb mógł osiągnąć te rozmiary oszacowano na 80-190 lat. Szacunku dokonano na podstawie materiału empirycznego z Zakładu Dendrometrii i Nauki o Produkcyjności Lasu SGGW.

Znacznie trudniejszym problemem okazało się określenie liczby słoży w części zewnętrznej przekroju, tam gdzie były one zbyt wąskie do spostrzeżenia ich "gołym okiem". Obejmowały one, jak wspomina przekaz szerokość "kilku" cali. Przyjmując, że chodzi tu o 2-9 cali na promieniu mamy do czynienia z wielkością rzędu 5,08-22,86 cm.

Oszacowania ilości słoży z zewnętrznej części pnia Baublisa dokonano dwoma sposobami. W sposobie pierwszym autorzy założyli, że średnia szerokość słoja w tej części jest taka sama jak na odcinku promienia, na którym przyrosty roczne były policzone, czyli w części środkowej.

Znając grubość Baublisa i liczbę słoży rocznych w części jego przekroju, można było pokusić się o określenie przeciętnej wielkości przyrostu na grubość w tym okresie życia. Oczywiście ponownie jako wynik podano tylko wartości graniczne w których zawiera się rzeczywista wartość. Rozbieżności są spowodowane nieprecyzyjnym określeniem liczby słoży ("sidemset kilkadziesiąt") oraz nieznaną średnicą pnia na wysokości około 5,20 m na której Paszkiewicz (1826) dokonał ich liczenia. Autorzy podjęli się próby określenia tej cechy.

Średnicę na wysokości 5,20 m oszacowano metodą porównawczą. W tym celu określono zbieżystość odcinka z wysokości 3,25-5,20 m najstarszego istniejącego na Mazowszu dębu – "Mieszka" rosnącego w Warszawie przy ulicy Nowoursynowskiej. Dąb ten pod względem grubości może być odpowiednim materiałem porównawczym dla Baublisa. Pomiarów średnic na wspomnianych wysokościach dokonano sposobem pośrednim przy użyciu teodolitu Theo 020B. Zbieżystość tej części pnia "Mieszka" wyniosła 5,5 cm/m. Zakładając, że Baublis charakteryzował się taką samą zbieżystością to jego średnica w korze na wysokości 5,20 m wynosiłaby 262,13 cm. Po odliczeniu grubości kory (ekstrapolacja na podstawie tablic zasobności i przyrostu drzewostanów (Szymkiewicz 1971) oszacowano, iż wielkość promienia, na której Paszkiewicz dokonał liczenia słoży wynosiła 122 cm.

Następnie wartość ta została pomniejszona o grubość zewnętrznej części przekroju, gdzie bardzo wąskie słoje nie były widoczne "gołym okiem" (kilka cali czyli 5,08-22,86 cm) oraz rozłożonej przez grzyby części wewnętrznej (połowa "kilkunastu cali" 13,97-24,13 cm). W rezultacie część promienia zawierająca owe policzone słoje mogła mieć szerokość zawartą w przedziale od 75,01 do 102,95 cm.

Średnia szerokość słoja na tym odcinku mogła się zawierać w przedziale 0,95-1,43 mm, a zatem przyrost grubości wynosiłby od 1,90 do 2,86 mm. Przyczyną dużych rozbieżności pomiędzy wyliczoną przeciętną szerokością słoja może być nieznaną dokładną długość wspomnianego odcinka promienia oraz niejednoznacznie określonej ilości policzo-

nych słoju ("siedemset kilkadziesiąt"). Jak widać precyzja tego typu obliczeń pozostawia wiele do życzenia. Zdrowy rozsądek pozwala jednak przypuszczać, że w grę wchodzić mogła raczej wartość zbliżona do wyższego z przedstawionych tutaj wyników, ocena liczby słoju dokonywana była bowiem bez pomocy przyrządów optycznych. Aby mogły one zostać dokładnie policzone musiały mieć odpowiednią szerokość, zatem bardziej prawdopodobny wydaje się być wariant maksymalny. Oczywiście uzyskane tym sposobem ramy wiekowe dla zewnętrznej części pnia należy traktować jako wartości minimalne, w rzeczywistości bowiem słoje w tej części drewna musiały być znacznie węższe skoro w przeciwieństwie do pozostałych nie dało policzyć się ich gołym okiem.

Sposób drugi opierał się na założeniu stałej – granicznej wartości szerokości słoja, możliwej do spostrzeżenia nieuzbrojonym okiem przeciętnego i niedoświadczonego obserwatora. W sposób empiryczny ustalono, iż taką wartością może być 0,5 mm.

Dodatkowym utrudnieniem precyzyjnej oceny wieku Baublisa była nieznajomość dokładnej liczby "pewnych", policzonych przez Paszkiewicza słoju. Określił on ich ilość na siedemset kilkadziesiąt, zatem założono, że mogło ich być od 720 do 790. Tak sformułowane założenie spowodowało oczywiście rozszerzenie "widełek" wieku.

Po przeanalizowaniu wszystkich wielkości można stwierdzić, że Baublis musiał liczyć sobie od 836 do 1437 lat. Przypuszczalnie wykiełkował więc wśród niezmiierzonych litewskich puszczy najpóźniej pomiędzy rokiem 375 a 976. Oczywiście między tymi datami istnieje duża rozbieżność jednak na podstawie zachowanych informacji dokładniejsze ustalenie wieku nie wydaje się możliwe.

Wysokość

O wysokości Baublisa wiemy niewiele. Paszkiewicz wspomina tylko, że wszystkie inne dęby "dość znacznej wielkości (...) wysokością we dwóynasób przewyższył" (Paszkiewicz 1826). Uwaga ta pozwala wnioskować, że dąb ten wyrósł jako drzewo leśne tzn. miał długą, pełną kłodę. Zaznaczyć również należy, iż Baublis rósł na wzgórzu, co mogło potęgować wrażenie wielkości drzewa.

Według różnych autorów maksymalna wysokość drzew z gatunku *Quercus robur* L. wynosi od 40 m (Bugala 2000) nawet do 50 m (Tomanek 1987; Seneta, Dolatowski 2000). Czy jednak litewski patriarcha rzeczywiście mógł być aż tak wysoki? Aby spróbować odpowiedzieć na to pytanie, z braku bezpośrednich danych dokonano szacunku przy pomocy odpowiednich tablic Zakładu Dendrometrii i Nauki o Produkcyjności Lasu (Bruchwald i in., 2000). Obliczeń dokonano na podstawie wielkości pierśnicy. Uzyskane w ten sposób szacunki wysokości zawierają się w przedziale od 35,3 do 40,7 m.

Miąszość

Osobnym problemem pozostaje próba oszacowania miąszości Baublisa. Oczywiście można podjąć się wiarygodnej estymacji tylko co do miąszości samego pnia. Jeśli chodzi o koronę to Paszkiewicz wspomina tylko: *z samych gałęzi tego dębu zrobiłem 12 sążni dwupolennych, a trzasek kilkadziesiąt wozów zebrałem* (Paszkiewicz 1826). Podobnie jak w przypadku wysokości brak wiarygodnych zapisków pozwalających wnioskować o miąszości grubizny całego drzewa sprawił, że tę cechę oszacowano korzystając ze

wspomnianych już tablic (Bruchwald i in., 2000). Miąższość grubizny drzewa mogła się zatem zawierać w przedziale 178,2-205,5 m³. Dla porównania miąższość grubizny jednego z największych i najstłynniejszych polskich dębów – "Bartka" – rosnącego w Zagnańsku (30 m wysokości, 9,85 m obwodu) wynosi zaledwie około 65 m³ (Anonim 2000).

Szczegółowe wyniki obliczeń dendrometrycznych wraz z różnymi wariantami autorzy przedstawili w pracy pt.: "The history of Baublis – an attempt at evaluating some dendrometric characteristics of the most famous oak tree in the history of Lithuania" (Szczepkowski i in. 2002).

Zakończenie

Przedstawionych wyników obliczeń nie należy traktować jako całkowicie pewnych. Są one wynikiem swego rodzaju retrospektywnej próby odtworzenia przeszłości. Niestety, nigdy nie będziemy mieć pewności jak naprawdę wyglądał Baublis i jakie osiągnął rozmiary, według wiedzy autorów nie zachował się bowiem żaden jego szkic ani rysunek. Przypuszczalnie był jednym z najpotężniejszych dębów jakie w czasach historycznych rosły na terenie Europy Środkowej. "Przypuszczalnie" bowiem w literaturze (Narbutt 1835) spotkać można następującą wzmiankę: *Mamy jeszcze niezaprzeczone świadectwo o dębie, większym od Baublisa. Nie daleko miasta Welau, we wsi, która się nazywała Oppen, widziano przy gościńcu w jednym ogrodzie dąb niezmiernej wielkości, w całym znaczeniu tego wyrazu. Kronikarze Pruscy, z wielkim podziwieniem o tym olbrzymim dębie mówią – dąb ten był próżny we środku i tak obszerny, że możnaby na rosnym koniu weń wjechać i obrócić się wygodnie, jak to uczynił świętej pamięci Margrabia Albert Fryderyk. Drzewo to, przed tem, kiedy było zielone i korę miało trzymało przy ziemi 27 łokci (więc średnica wynosiła blisko 9 łokci!) (...). Takowy dąb dopiero już upadł, aleby stał jeszcze dotąd, gdyby się z nim uważniej obchodzono: każdy bowiem na nim wyrzynał swe imię i rok, tudzież broił jak chciał.* Niestety przekaz ten nie mówi nam jakie łokcie zastosowano przy mierzeniu dębu. Tym samym nie jest możliwe dokładne określenie jego obwodu we współczesnych jednostkach. Gdyby przyjąć, że "kronikarze pruscy" używali łokcia pruskiego (666,9 mm) drzewo to musiałoby liczyć dokładnie 18 m obwodu (5,73 m średnicy), co jest wręcz nieprawdopodobne.

Sam Paszkiewicz wspomina również, że w dobrach Sterkławkach leżących w pobliżu granicy pruskiej w odległości sześciu mil od jego majątku "w dawnych wiekach był dąb wielki na granicy Sterkławek z Jurborgiem, podobnego nazwiska Bamblis, o którym dekret komisarski graniczny świadczy" (Paszkiewicz 1827). Spotyka się również wzmianki o dębie rosnącym w majątku Pokadusie (Pokadušiai), w którego wypróchniałym wnętrzu mogły się zmieścić dwie krowy. Drzewo to stało aż do II wojny światowej (Rąkowski 1999).

Baublis, choć stał się sławnym dopiero po ścięciu, trwale zapisał się w historii i kulturze. Był drzewem rekordowym co do wymiarów, najstłynniejszym dębem w dziejach Litwy, którego pozostałości w postaci opisanej altany osłoniętej szklanym pawilonem można do dzisiaj oglądać w muzeum w miejscowości Poškakaimis, położonej około 150 km od naszej wschodniej granicy.

Literatura

- Anonim 2000. Przyroda Województwa Świętokrzyskiego. Kielce.
- Bruchwald A., Dudzińska T., Dudek A., Michalak K., Wróbbleski L., Zasada M. 2000. Tablice służące do określania pierśnicy i miąższości drzewa na podstawie średnicy pniaka. Maszynopis w Zakładzie Dendrometrii i Nauki o Produkcyjności Lasu SGGW w Warszawie.
- Bugała W. 2000. Drzewa i krzewy. PWRiL. Warszawa.
- Frank J. 1818. Wiadomości o chorobach, które panowały w Wilnie i jego okolicach, od początku roku 1807, aż do roku 1817, wyjęta z dzienników Towarzystwa medycznego wileńskiego, z przydaniem postrzeżeń meteorologicznych oraz przypisami zawierającymi uwagi praktyczne. Pamiętniki Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. Tom I: 1-78.
- Kożuchowski K. 1990. Materiały do poznania historii klimatu w okresie obserwacji instrumentalnych. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź, ss. 452.
- Maliński T., Zatorski J. 1997. Najgrubsze dęby w Polsce. Rocznik Dendrologiczny vol. 45: 127-138.
- Narbutt T. 1835. Dzieje starożytne Narodu Litewskiego. Wilno. Tom I: 482.
- Orgelbrandt S. 1864. Encyklopedia Powszechna. Tom XVII: 608.
- Oszako T., 2000. Oak declines in Europe's forests – history, causes and hypothesis. W: Recent Advances on Oak Health in Europe. Forest Research Institute, Warsaw. p.11-40.
- Pacyniak C. 1992. Najstarsze drzewa w Polsce. Wydawnictwo PTTK Kraj. Warszawa.
- Paszkiwicz D. 1826. O dębie mającym przeszło lat tysiąc zwanym Baublis, który rósł na Żmudzi w majątności Bordzie należącej do Dyonizego Paszkiewicza. Dziennik Warszawski nr 8/IV/1826.
- Paszkiwicz D. 1827. O dębie mającym przeszło lat tysiąc zwanym Baublis, który rósł na Żmudzi w majątności Bordzie należącej do Dyonizego Paszkiewicza. Sylwan 1: 96.
- Przybył K. 1995. Zamieranie dębów w Polsce. Idee ekologiczne, tom 8. Instytut Dendrologii PAN w Kórniku. Wyd. Sorus. Poznań, ss. 85.
- Rąkowski G. 1999. Ilustrowany przewodnik po zabytkach kultury na Litwie. Burchard Edition.
- Szczepkowski A., Tomusiak R., Zarzyński P. 2002. The history of Baublis – an attempt at evaluating some dendrometric characteristics of the most famous oak tree in the history of Lithuania. Baltic Forestry 2: 35-41.
- Seneta W., Dolatowski J. 2000. Dendrologia. PWN. Warszawa.
- Szymkiewicz B. 1971. Tablice zasobności i przyrostu drzewostanów PWRiL, Warszawa.
- Śniadecki J. 1818. Krótkie opisanie gorączki iaka panowała w mieście Wilnie i w całej Litwie. Pamiętniki Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. Tom I: 79-101.
- Tomanek J. 1987. Botanika leśna. PWRiL, Warszawa.

*Zakład Mikologii i Fitopatologii Leśnej SGGW
ul. Rakowiecka 26/30, 02-528 Warszawa
e-mail: szczepkowski@delta.sggw.waw.pl*

*Zakład Dendrometrii i Nauki o Produkcyjności Lasu SGGW
ul. Rakowiecka 26/30, 02-528 Warszawa
e-mail: robert@dendro.sggw.waw.pl*

*Zakład Mikologii i Fitopatologii Leśnej SGGW
ul. Rakowiecka 26/30, 02-528 Warszawa
e-mail: zarzynski@delta.sggw.waw.pl*

Summary

Evaluation of dendrometric characteristics of Baublis – the most famous oak in Polish literature

Baublis is the name of one of the most famous oaks in the history of Polish literature. The legend says that the age and dimensions of this oak were unique in the whole Lithuania. Was it really so? Was Baublis one of greatest oaks in the history of these lands? What was the cause of the poor condition of this tree at the beginnings of the twentieth century? The authors try to answer these questions basing on dendrometric methods and old historical scripts. Before cutting in March 1812, the oak grew in the Bordzie estate near Rosień. The age might have been the cause of its poor health condition. However, the intensity of the dying process of the oak indicated that climatic conditions also might have contributed to this process. Meteorological data of the period of several years before the removal of Baublis confirmed the occurrence of long and frosty winters and hot summers. It is also likely that during hot months the oak might have suffered water deficiency the more so, as the tree grew on a sandy hill. Besides, wood decay was noted in the bottom part of the trunk, however, it could not be the cause of the atrophy of assimilation apparatus and poor crown status.

The owner of the tree Dionizy Paszkiewicz (Dionizas Poška), a writer, a poet and an authority of the Lithuanian folklore, and at the same time a nature lover made first measurements and counted rings. The results were published in *Dziennik Warszawski* (Warsaw Daily) (no. 8/IV/1826), which was the basis for the estimates and calculations of selected dendrometric characteristics of Baublis presented in this paper. On the basis of the interpolated data the girth at the ground level could range from 1250 to 1280 cm, and at a height of 1,30 cm above the ground level – 1093-1111 cm. The diameter at breast height could range from 348 to 354 cm. The height and volume of the tree were estimated in accordance with the Tables for the determination of the diameter at breast height and tree volume from stump diameter. It could be from 35.3 m (low variant) to 40.7 m (high variant). The merchantable timber (Large timber) volume could oscillate between 178 and 206 m³ (for the above mentioned height variants). Paszkiewicz stated that wood decay in the inner part of the trunk cross section at a height ca 5.20 m, as well as very narrow rings impossible for visual examination in the outer part of the trunk cross section did not allow to determine the precise age of the tree. This characteristic was estimated for 836-1437 years. Such a wide age range was caused by a poor knowledge of the number of rings in the middle part of the trunk cross section where they were distinct. Ring widths could range on average from 0.95 to 1.43 mm.

The above approximate values are only a retrospective attempt to reconstruct the past. If only the dimension were found in the above ranges Baublis would be the tree of unusual size and age. It could not find any competitor tree among the mighty Polish oaks that are justly recognised as nature monuments. Possibly, Baublis was one of the most remarkable specimens of oaks, which were growing in the territory of Central Europe in the past time.